

re. Emellett még számos különböző módszerrel lebonyolított kutatási eredményről olvashatunk, amelyek között a zene más területeken is megjelenő fejlesztő hatásával foglalkozó vizsgálatokat is megismerhetünk.

A kötet több évtized kutatási eredményeit foglalja össze komplex, jól strukturált formában, a fellelhető statisztikai adatok között megfelelően szelektálva. Az áttekinthetőséget ábrák és táblázatok könnyítik, továbbá a tanulmányok hasonló felépítése. A fejezetek végén található felhasznált irodalom segítheti az egyes területeken való elmélyedést, amelyben a régebbi, alapköveknek számító hazai és nemzetközi művek éppúgy megtalálhatóak, mint a legfrissebb tanulmányok. A könyv tartalmi palettáját tekintve egyedülálló, ekképpen nemcsak a részletekben elmélyedni kívánó kutatók haszno-

síthatják, jól funkcionálhat tájékozódási pontként kezdő kutatók, pedagógusok és a neveléstudomány iránt érdeklődők számára egyaránt.

Csapó Benő (2012, szerk.): *Mérlegen a magyar iskola*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. http://edia.hu/sites/default/files/books/Merlegen_a_magyar_iskola.pdf

Debreczeni Dániel Géza

Szegedi Tudományegyetem,
Neveléstudományi Doktori Iskola
PhD-hallgató

Rausch Attila

Szegedi Tudományegyetem,
Neveléstudományi Doktori Iskola
PhD-hallgató

Multidimenzionális képek a felnőtt tanulókról

Ritkán sétál valaki turistaként a saját lakóhelyén, rácsodálkozva az ismertnek gondolt épületekre, terekre, szobrokra. Ez a kevésbé tudományos hasonlat jutott eszembe Engler Ágnes most megjelent, Hallgatói metszetek. A felsőoktatás felnőtt tanulói című tanulmánykötetét olvasva. Az élethosszig tartó tanulás vagy a felnőttoktatás fogalma nagyjából két évtizede kezdett megtöltődni azzal a tartalommal, ahogyan ma ismerjük és használjuk; újdonságértékük mostanra megkopott.

Engler Ágnes tanulmányainak egyik erőssége éppen a rácsodálkoztatás: olyan tényeket sorakoztatnak fel, amelyeket voltaképpen ismerünk, csak valamiképpen mégis figyelmen kívül hagyunk.

Abemutatott kutatások másik nagy erénye az előzőnek többé-kevésbé az ellenkezője: olyan speciális igényekkel bíró felnőtt tanulói csoportokat vizsgálnak, amelyek ritkán kerülnek a kutatói érdeklődés fókuszába. A harmadik pedig, hogy a társadalmi nemi sajátosságokat a

szerző külön dimenzióként emeli be a kutatások többségébe, így talál magyarázatot egy-egy érdekes jelenségre, illetve ezek mentén vet fel újabb, megválaszolendő kérdéseket.

A kötet három nagyobb egységből és egy záró tanulmányból áll. Utóbbi egy

hosszabb kutatási időszak összefoglalója, ugyanakkor összegzése a jelenlegi kötetnek is, a felnőtt tanulók társadalmának, főbb jellegzetességeinek bemutatásával. Az első részben kaptak helyet a tanulási attitűd és a tanulmányi eredményesség kérdését vizsgáló írások. A második rész a társadalmi nemi szempontú kutatásokat gyűjti egybe, a harmadik részben az egyes szerepek – tanuló, munkavállaló, szülő – összehangolásának sajátosságait vizsgálja a szerző. E témák nagyon szorosán összefüggnek, így a továbbiakban inkább a már említett három szál mentén emelek ki néhány tény, eredményt a tanulmányokból.

Valószínűleg senki sem vitatná, hogy létezik valamilyen kapcsolat a tanulási környezet és a tanulmányi eredményesség között, ahogyan azt sem, hogy a felnőtt tanulók több rugalmasságot, átfogóbb információkat igényelnek a nappali tagozatos hallgatókhoz képest. Azonban a szerző kutatási eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy a felsőoktatási intézmények gyakorlatában háttérbe szorulnak az alternatív tanulmányi utak. Pedig Magyarországon az intézményi tanulás a felnőttek körében leginkább a felsőoktatásban jelenik meg: minél magasabb az oktatási szint, annál nagyobb a felnőttek aránya a képzésben, és bár a felsőoktatási expanzió, majd a Bologna-folyamat valamelyest módosította a felnőttek tanulás szokásait és lehetőségeit is, jellemzően a levelező képzés az, ami elsősorban elérhető számukra. Az egyetemek és a főiskolák mégsem viszonyulnak kellő rugalmassággal a felnőtt hallgatókhoz: erre utal egyebek mellett, hogy az eredményesebb és a kevésbé eredményes felnőtt hallgatók között a csoporttársakkal való együttműködésben volt kimutatható szignifikáns különbség, míg az oktatókkal való kapcsolattartásban csak minimális mértékben. Látszik az is, hogy a kevésbé eredményes hallgatóknak a tanulmányi ügyek intézése, a könyvek beszerzése és a – munkahelyi – tanulmányi szabadság igénylése jelent akadályt, az eredményesebbek pedig szívesen vennének részt nappalis órákon, szaknapokon,

konferenciákon. Azaz a felsőoktatás nem tud alkalmazkodni a kötött időben dolgozó hallgatók igényeihez – például a tanulmányi ügyintézés, az oktatói fogadóóra vagy a könyvtári kölcsönzés csak napközben lehetséges –, és a szabadabb időbeosztással rendelkező, többféle lehetőséggel élni kívánó felnőtt tanulók igényeit sem tudja kielégíteni.

A felnőttkori tanulást igen erőteljesen befolyásolja, hogy az egyén mennyire tudja azt összeegyeztetni a munkájával, valamint az otthoni, azon belül elsősorban szülői szerepével. A karrierutakat és a családi feladatokat sokban meghatározza az illető társadalmi neme. Így nem csoda, hogy csak kevés olyan írás került a kötetbe, amely az utóbbival nem, pontosabban a többi kutatáshoz viszonyítva valamelyest más hangsúllyal foglalkozik: ezekben a fiatal felnőttek (18–24 éves korosztály), jellemzően nappali munkarendben tanulók családalapítási terveit vizsgálja a szerző. A magánéleti tervek kutatásának egyik izgalmas hozadéka, hogy számos ponton alig tapasztalható eltérés a női és a férfi hallgatók elképzelései között. Az 5 százalékos arányt sem éri el azok aránya, akik egyáltalán nem akarnak házasodni, és mindkét nem úgy gondolja, néhány év munka és a megfelelő társ megtalálása után időszerű a házasságkötés, majd a gyermekvállalás. Látható azért, hogy a férfiakat valamelyest erőteljesebben befolyásolja mindebben a karrierépítés, de a különbség, bár szignifikáns, mégsem kiugró, mindössze 5 százalékos. Azaz a felsőoktatás valamelyest „védett” közeg, az esélyek biztatónak tűnnek, még akkor is, ha a Debreceni Egyetem egy tavalyi – kvalitatív mélyinterjú – kutatásából, amit Séllei Nóra és munkatársai végeztek, kiderül, hogy akad egy-egy oktató, akinél egy nő „eleve képtelen értelmesen felelni” bizonyos témákból. Mindenesetre az Engler Ágnes által végzett nagymintás vizsgálatok azt támasztják alá, hogy a családalapítási tervek valahol az életpálya későbbi szakaszában változnak oly módon, hogy már csak egy gyermeket vállalnak az eredetileg tervezett két-három helyett.

A nők esetében számos kutatás igazolja, hogy ez a váltás az első néhány munkával töltött év alatt zajlik le: a munkaerő-piac fogadókészsége, a család és a tágabb környezet rugalmassága döntő hatással van a gyermekvállalásra. Utóbbi tekintetében egész Európában megfigyelhető tendencia, hogy azokban az országokban magasabbak a termékenységi mutatók, amelyekben a szülői és a munkavállalói szerep kevésbé zárja ki egymást. A Budapesti Intézet vizsgálata azt mutatja, Magyarországon a nők már egy gyermekkel is hosszú időt, átlagosan négy évet töltenek otthon, ezt követően nehezen tudnak visszatérni a munkaerő-piacra, ráadásul akkor, ha találnak állást, alacsonyabb bérre számíthatnak, mint a hozzájuk hasonló, de megszakítás nélkül dolgozó nők.

A gyermekvállalás és a munkaerő-piaci pozíció kettősége kiegyensúlyozóként léphet be a – főként kisgyermekes – nők felnőttkori tanulása. A korábbi végzettség „korszerűsítése” vagy a korábbihoz képest magasabb végzettség megszerzése kompenzálhatja azt a veszteséget, amit a gyermeknevelésre fordított idő a munkavállalás – és ezzel együtt általában a munkáltatók – szempontjából jelent. Engler Ágnes korábbi kutatásai és a jelen kötetben ezzel kapcsolatban közreadott tanulmánya is alátámasztja, hogy az érintettek maguk is érzik ezt: a felsőoktatási résztvételt a kérdezettek 95 százaléka esetében motiválta munkavállalással összefüggő

tényező (a könnyebb elhelyezkedés vagy a munkahelyi pozíció megőrzése, esetleg az előrelépés lehetősége).

A kisgyermekes nőket vizsgáló kutatás időtartama lehetővé tette azt is, hogy egy második lekérdezés alkalmával a szerző megvizsgálja, mennyiben térültek meg ezek a tanulmányi beruházások a munkaerő-piacon a későbbiekben. Az eredmények azt mutatják,

hogy a minta közel kétharmada „sikeres befektetőnek” nevezhető, vagyis esetükben egyértelműen látható, hogy a diploma megszerzésével jobb munkaerő-piaci pozíciót tudtak megszerezni a gyermekgondozásból történő visszatéréskor. De a hatások lényegében a fennmaradó egyharmad esetében is kedvezőek: sikerült elkerülni a lefelé irányuló mobilitást, ami alátámasztja a kisgyermek melletti tanulás említett kiegyensúlyozó szerepét. Ennek értelmezése kapcsán fontos tény, hogy az egyik kutatás ideje egybeesett azzal az időszakkal, amikor a gyermekgondozási támogatásban részesülő szülőknek nem

kellett tandíjat fizetniük. A megkérdezetteknek csupán 42 százaléka tanult volna akkor is, ha ezt a kedvezményt nem vehette volna igénybe. A szerző szerint ez „igazolja a mentesség súlyát a [tanulmányi] befektetési döntésekben” (152. o.).

Mindenképp megemlítené a hozadéka még a felnőtt tanulókat vizsgáló kutatásoknak, hogy rávilágítanak, milyen kapcsolat mutatható ki az eredményesség és a családi állapot között. Noha az eredeti

Mindenképp megemlítené a hozadéka még a felnőtt tanulókat vizsgáló kutatásoknak, hogy rávilágítanak, milyen kapcsolat mutatható ki az eredményesség és a családi állapot között. Noha az eredeti hipotézis minden esetben úgy szólt, hogy a munka és család mellett tanulóknak kevesebb idejük marad a tanulásra, így kevésbé lesznek eredményesek, mint a nem családostok, ennek az ellenkezője igazolódott. Az Engler által idézett szakirodalom azt valószínűsíti, hogy a családi élet szervezése során elsajátított készségek kerülnek át a tanulás-szervezésbe – nem melleleg valószínűsíthető, hogy a későbbi munkaszervezésbe is.

hipotézis minden esetben úgy szólt, hogy a munka és család mellett tanulóknak kevesebb idejük marad a tanulásra, így kevésbé lesznek eredményesek, mint a nem családosok, ennek az ellenkezője igazolódott. Az Engler által idézett szakirodalom azt valószínűsíti, hogy a családi élet szervezése során elsajátított készségek kerülnek át a tanulószervezésbe – nem melléleg valószínűsíthető, hogy a későbbi munkaszervezésbe is. Néhány országban már megjelentek azok a törekvések, amelyek az így szerzett kompetenciákat igyekeznek valamilyen módon elismerni: az itt bemutatott kutatási eredmények megerősítik e szándékok érvényességét.

A kötetben feldolgozott témák – nem utolsósorban az összetett, alapos megfontolás után választott szempontsori miatt – okkal nevezhetők hiánypótlónak. Ugyanakkor a most közreadott kutatások – ahogyan minden eredményes, újat mondani képes kutatás – további kérdéseket is felvetnek. A szerző a záró tanulmányban úgy fogalmaz: „Ez a kutatási irány olyan

felőttoktatási, oktatás-, munka- és család-szociológiai, valamint interdiszciplináris vizsgálatot jelöl ki, ahol a humán tőkébe történő beruházás, a karrierút és az egyén magánéleti pályája nem ellentétes vektorokat feltételez, hanem interferáló, egymást erősítő módon jelenik meg az egyén és a társadalom életében” (220. o.) Engler Ágnes következetesen járja is ezt az önmagának kijelölt utat, és jelen kötetben eleget tesz annak, amit a címmel ígér: a metszetekkel egy teljesebb, a rejtett síkokat is feltáró képet tár elénk.

Engler Ágnes (2014): *Hallgatói metszetek. A felsőoktatás felnőtt tanulói*. Debreceni Egyetem, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen.

Kovács Edina

Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program
PhD hallgató

Játék mindenkinek!

Inklúziót támogató elmélet és gyakorlat Olaszországból

Olaszország úttörőnek számít az inkluzív nevelés területén, köszönhetően annak, hogy már az 118/1971-es törvény kimondta, az állami oktatás bármely intézménye köteles fogyatékkal élő gyermekeket is fogadni. E folyamat jogi csúcspontja a 170/2010-es, Tanulási zavarokról szóló miniszteri rendelet, melyben elismerik, hogy bárki élete során, hosszabb vagy rövidebb időre, rendelkezhet sajátos igénnyel több okból kifolyólag. Ez azért fontos, mert ez a rendelet a sajátos igényt egy más szemszögből taglalja, ahol nem az egyén „difektológiájáról” van szó, hanem a személyek különbözőségéről egy általánosan elfogadott, merev normához viszonyítva, vagyis maga a norma kérdőjeleződik meg és nem az alany. Azonban a gyakorlati megvalósításhoz nem árt egy segédanyag, ami megkönnyíti a tanári felkészülést és munkát. Ezért is hasznos egy olyan könyv, amely a mindennapi tanítási munkát segíti, ösztönzi játékos feladatokkal.